

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ISBN: 978-600-298-448-7
سال چاپ: ۱۳۹۰
تعداد صفحات: ۱۷۷
تعداد جلد: ۱

راهنمای مطالعه و روش تدریس
راهنمای مطالعه و روش تدریس
راهنمای مطالعه و روش تدریس

راهنمای در دوره قاجار

علل و زمینه‌ها

از ابتدا تا انقلاب مشروطه (۱۲۱۰-۱۳۲۴ ق)

دکتر سید بابک روح‌الامینی

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه
زمستان ۱۴۰۱

روح الامینی، سیدبابک، ۱۳۶۰ -

راهزنی در دوره قاجار؛ علل و زمینه‌ها: از ابتدا تا انقلاب مشروطه (۱۲۱۰-۱۳۲۴ ق) / سیدبابک روح الامینی. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۴۰۱.

هشت، ۱۸۵ ص.: مصور - (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۶۵۱: تاریخ اسلام؛ ۱۳۷)

ISBN: 978-600-298-448-7

بها: ۷۵۰۰۰ ریال

فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه. ص. [۱۷۳] ۱۷۹؛ همچنین به صورت زیرنویس.
نمایه.

۱. راهزنان - ایران - تاریخ - قرن ۱۳ ق - ۲۰۱۴. Brigands and robbers--History--Iran--19-20th century.

۳. ایران - تاریخ - قاجاریان، ۱۱۹۳-۱۳۴۴ ق. ۴. Iran--History--Qajars, 1779-1925.

الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. از ابتدا تا انقلاب مشروطه (۱۲۱۰-۱۳۲۴ ق).

۹۵۵/۰۷۴

DSR۱۳۱۵

۹۰۶۴۰۹۶

شماره کتابشناسی ملی

راهزنی در دوره قاجار، علل و زمینه‌ها از ابتدا تا انقلاب مشروطه (۱۲۱۰-۱۳۲۴ ق)

مؤلف: دکتر سید بابک روح الامینی

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

صفحه‌آرایی: تحریر اندیشه

چاپ اول: زمستان ۱۴۰۱

تعداد: ۳۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم - سبحان

قیمت: ۷۵۰۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیسان، بلوار دانشگاه، نش میدان علوم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات)

۳۷۱۸۵-۳۱۵۱. ص. پ. ۳۲۸۰۳۰۹۰. نامبر: ۳۲۱۱۱۳۰۰

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، کوی اُسکو، پلاک ۴، تلفن: ۶۶۴۰۲۶۰۰

www.rihu.ac.ir

info@rihu.ac.ir

http://rihu.ac.ir/fa/book

مركز پخش: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف، پلاک ۲۷، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۶۳۵-۶

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و هدایت پدیده‌های انسانی در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر است و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی، فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارایی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به‌عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی علیه السلام بنیان‌گذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری «دفتر همکاری حوزه و دانشگاه» را در سال ۱۳۶۱ فراهم کرد و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت استادان حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جامعه علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار بیش از ۶۵۰ عنوان کتاب و شش نشریه علمی اشاره کرد.

این اثر به عنوان منبع درس «تاریخ تحولات ایران در دوره قاجاریه» برای دانشجویان رشته تاریخ در مقطع کارشناسی قابل استفاده است.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می داند از تلاش های مؤلف محترم اثر، دکتر سیدبابک روح الامینی نیز از ارزیاب محترم، دکتر حسن زندیه سپاسگزاری کند.

.....	۲۲۶۱ - ۲۲۶۱	.....
.....	۲۲۶۱ - ۲۲۶۱	.....
.....	۲۲۶۱ - ۲۲۶۱	.....

فهرست مطالب

.....	۲۷
.....	۲۷
.....	۵۲
.....	۲۶
.....	۹۶
.....	۲۷۱
.....	۲۷۱
.....	۵
.....	۶
.....	۶
.....	۶
.....	۷
.....	۷
.....	۸
.....	۸
.....	۹
.....	۱۱
.....	۱۱
.....	۱۴
.....	۱۵
.....	۱۷
.....	۱۸
.....	۱۸
.....	۲۰
.....	۲۳
.....	۲۶
.....	۲۸

فصل دوم: راهزنی در طول دوره قاجار علل و زمینه‌ها (۱۲۱۰-۱۳۲۴)

۳۱	.....	راهزنی در دوره اول قاجار (۱۲۱۰-۱۲۶۴)
۵۰	.....	راهزنی در دوره ناصری (۱۲۶۴-۱۳۱۳ ق)
۶۶	.....	راهزنی در دوره مظفری تا مشروطیت (۱۳۱۳-۱۳۲۴ ق)

فصل سوم: انواع گروه‌های راهزن

۷۳	.....	مقدمه
۷۴	.....	۱. ایلات و عشایر
۷۵	.....	ترکمانان و راهزنی در خراسان
۹۲	.....	بلوچ‌ها
۹۶	.....	بختیاری‌ها، و سایر ایلات مناطق مرکزی (اصفهان، فارس)
۱۰۸	.....	ایلات سایر مناطق
۱۱۷	.....	۲. دسته‌های راهزن
۱۲۲	.....	۳. راهزنان وابسته به حکومت، خوانین و بزرگان محلی

فصل چهارم: جغرافیای راهزنی

۱۲۷	.....	مقدمه
۱۲۸	.....	راهزنی در راه‌های مذهبی
۱۳۲	.....	راهزنی در راه‌های تجاری

فصل پنجم: راهزنی و راهکارهای مبارزه با آن در دوره قاجار

۱۴۱	.....	قراسواران
۱۴۵	.....	حکام شهرها
۱۵۶	.....	سپردن امنیت به رؤسای ایلات و خوانین
۱۶۷	.....	ساخت قلعه و استحکامات دفاعی
۱۷۱	.....	نتیجه‌گیری
۱۷۳	.....	کتابنامه

نمایه‌ها

۱۸۱	.....	نمایه اشخاص
۱۸۳	.....	نمایه مکان

تقدیم به پدر و مادر مهربانم، به پاس حمایت‌های بی‌دریغشان

پیشگفتار

بیود یکی حکومت قوی و نیروی انتظامی کارآمد باعث به وجود آمدن مشکلات متعدد امنیتی در ایران دوره فاجار گردیده بود. یکی از مهم‌ترین این معضلات وجود و حضور راهزنان در مراسم قلمرو ایران آن زمان بود. کمتر مسافری بود که در طول دوره فاجار به آسانی بتواند در راه‌ها و محورهای سواحلی کشور تردد امنی داشته باشد. راهزنان در تمامی راه‌های کشور حضوری مداوم داشتند و تقریباً تمامی گذرگاههای کشور قلمرو اعمال قدرت این افراد به حساب می‌آمد. به نظر می‌رسد که همین امر باعث شده بود که در فرمان‌های حکومتی که برای حکام مختلف صادر می‌شد لزوم برخورد با راهزنان و تأمین امنیت طرق و شوارع همواره مورد توجه حکومت مرکزی قرار گیرد و لزوم برخورد با راهزنان و امنیت طرق و شوارع یکی از مهم‌ترین بندهای هر فرمان به حساب می‌آمد.

در دوره فاجار برخورد با راهزنان یکی از مولفه‌های سنجش میزان موفقیت هر حاکم در انجام وظایف حکومتی خویش محسوب می‌شد. موفقیت در برخورد با راهزنان به عنوان موفقیت حاکم و ازدیاد راهزنی در قلمروی هر حاکمی نشانگر ضعف حاکم و دلیلی برای تغییر حکام به حساب می‌آمد. در واقع تأمین امنیت راه‌ها و مبارزه با راهزنی و راهزنان به عنوان یکی از مهم‌ترین مشخصه‌های حکمرانی مطلوب محسوب می‌شد. شاید از همین رو بود که در حکام به هنگام نوشتن از خدمات شاهان و حکام فاجار برقراری نظم و امنیت در طرق و شوارع با یکی از مهمترین خصصیات پسندیده آنان به حساب می‌آوردند.

از سوی دیگر، راهزنی به عنوان یکی از جرائم علیه امنیت در نظام حقوقی ایران دوره فاجار جرم انگاری شده بود و مجازات سنگینی برای مرتکبان آن در نظر گرفته شده بود. برخوردی

فصل دوم: راهزنی در ایران دوره قاجار (۱۲۱۰-۱۲۲۲)

فصل سوم: انواع گروه‌های راهزن

۷۳	مقدمه
۷۴	۱. ایلات و عشایر
۷۵	۲. کسان و راهزنی در خراسان
۹۴	گروه‌ها
۹۶	۳. راهزنی‌ها و سایر ایلات مناطق مرکزی (الچکبار، فارس)
۱۰۸	ایلات سایر مناطق
۱۱۱	۴. دسته‌های راهزن
۱۲۲	۵. راهزنان وابسته به حکومت، خوانین و بزرگان محلی

فصل چهارم: جغرافیای راهزنی

۱۲۷	مقدمه
۱۲۸	راهزنی در راه‌های مذهبی
۱۳۳	راهزنی در راه‌های تجاری

فصل پنجم: راهزنی و راهکارهای مبارزه با آن در دوره قاجار

۱۴۱	مقدمه
۱۴۵	۱. مبارزه با راهزنی
۱۵۶	۲. مبارزه با راهزنی در ایلات و خوانین
۱۶۷	۳. مبارزه با راهزنی در استان‌های مذهبی
۱۷۱	۴. مبارزه با راهزنی در استان‌های تجاری
۱۷۳	کتابنامه

ضمیمه‌ها

۱۸۱	ضمیمه نخست
۱۸۲	ضمیمه دوم

پیشگفتار

نبود یک حکومت قوی و نیروی انتظامی کارآمد باعث به وجود آمدن مشکلات متعدد امنیتی در ایران دوره قاجار گردیده بود. یکی از مهم‌ترین این معضلات وجود و حضور راهزنان در سراسر قلمرو ایران آن زمان بود. کمتر مسافری بود که در طول دوره قاجار به آسانی بتواند در راه‌ها و محورهای مواصلاتی کشور تردد امنی داشته باشد. راهزنان در تمامی راه‌های کشور حضوری مداوم داشتند و تقریباً تمامی گذرگاه‌های کشور قلمرو اعمال قدرت این افراد به حساب می‌آمد. به نظر می‌رسد که همین امر باعث شده بود که در فرمان‌های حکومتی که برای حکام مختلف صادر می‌شد لزوم برخورد با راهزنان و تأمین امنیت طرق و شوارع همواره مورد توجه حکومت مرکزی قرار گیرد و لزوم برخورد با راهزنان و امنیت طرق و شوارع یکی از مهم‌ترین بندهای هر فرمان به حساب می‌آمد.

در دوره قاجار برخورد با راهزنان یکی از مؤلفه‌های سنجش میزان موفقیت هر حاکم در انجام وظایف حکومتی خویش محسوب می‌شد. موفقیت در برخورد با راهزنان به عنوان موفقیت حاکم و ازدیاد راهزنی در قلمروی هر حاکمی نشانگر ضعف حاکم و دلیلی برای تغییر حکام به حساب می‌آمد. در واقع تأمین امنیت راه‌ها و مبارزه با راهزنی و راهزنان به عنوان یکی از مهم‌ترین مشخصه‌های حکمرانی مطلوب محسوب می‌شد. شاید از همین رو بود که مورخان به هنگام نوشتن از خدمات شاهان و حکام قاجار برقراری نظم و امنیت در طرق و شوارع را یکی از مهمترین خصوصیات پسندیده آنان به حساب می‌آوردند.

از سوی دیگر، راهزنی به عنوان یکی از جرائم علیه امنیت در نظام حقوقی ایران دوره قاجار جرم‌انگاری شده بود و مجازات سنگینی برای مرتکبان آن در نظر گرفته شده بود برخورد‌های

خشنی که با راهزنان انجام می‌شد نیز در هیمن چارچوب قابل توجیه است. در این دوره راهزنان عمدتاً در محل وقوع جرم به شیوه‌های مختلف اعدام می‌شدند. با تمامی این تفاسیر و علی‌رغم انجام کیفرهای سخت برای راهزنان باز هم شاهد تداوم راهزنی در طول دوره قاجار بودیم. با توجه به اهمیت موضوع راهزنی در دوره قاجار در نوشتار پیش روی شده تا جرم راهزنی و علل وقوع و تداوم آن در طول دوره قاجار مورد بررسی قرار گیرد. از این رو ابتدا گزارشی از وقوع راهزنی‌ها در دوره حکومت آغا محمدخان قاجار، فتحعلی‌شاه، محمد شاه، ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه ارائه می‌شود و در گام بعد مهم‌ترین علل وقوع و تداوم این جرم تحلیل می‌شود. گروه‌های راهزن، و جغرافیای وقوع این جرم و شیوه‌های مجازات و همچنین مکانیزم‌های حکومت قاجار برای مبارزه با راهزنی از مهمترین مواردی است که در نوشته پیش رو به آن پرداخته شده است.

نوشتار حاضر حاصل انجام پژوهشی است که به همت بنیاد ملی نخبگان و پژوهشگاه حوزه و دانشگاه به‌عنوان طرح سربازی اینجانب مورد تصویب قرار گرفت. حمایت‌های بی‌دریغ حجت‌الاسلام والمسلمین رمضان محمدی، مدیر محترم گروه تاریخ اسلام پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و پیگیری‌های اثربخش جناب آقای اسماعیل یارمحمدی کارشناس محترم گروه، نقش کلیدی در به انجام رسیدن این پژوهش داشته است، مرهون محبت‌ها و مساعدت‌های این عزیزان هستم.

در اینجا بر خود لازم می‌دانم تا مراتب قدرشناسی و سپاس خویش را از تمامی معلمان و استادانی که تا کنون افتخار شاگردی آنان را در مراحل مختلف زندگی تحصیلی داشته‌ام را ابراز دارم. این سعادت نصیب شد که طی دوران تحصیل در دانشگاه فرصت بهره‌مندی از زلال چشمه جوشان دانش استادان به‌نام تاریخ در دانشگاه تهران و دانشگاه تربیت مدرس را داشته باشم که بدینوسیله از همه آن گرانمایگان تشکر می‌کنم. در طول دوره تحصیل این بخت نصیب شد که در هر سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در محضر استاد ارجمند، دکتر غلامحسین زرگری‌نژاد شاگردی کنم، احاطه استاد بر تاریخ ایران دوره قاجار و نکته‌سنجی‌های مثال‌زدنی ایشان همواره برایم درس آموز و الهام‌بخش بوده است.

حضورم در مقطع دکتری تاریخ در دانشگاه تربیت مدرس فرصت مغتنمی برایم به ارمغان آورد تا از محضر اساتید بزرگوار تاریخ آن دانشگاه بهره‌برم. شاگردی در محضر سه استاد سرآمد

و شاخص در حوزه مطالعاتی خود این فرصت را به من داد که در حد وسع خویش خوشه‌چین خرم‌ن دانش این عزیزان باشم. هر یک از این اساتید گرانقدر چشم‌اندازی نو و بکر به رویم گشودند و نکات و ظرایفی ارزشمند از ایشان آموختم. فرای ارزش‌های علمی هر کدام از این اساتید، عظمت فقید سعید دکتر صادق آیینه‌وند، شرافت دکتر سید هاشم آفاجری و انسانیت دکتر سید محمد حسین منظورالاجداد را هیچ‌گاه از یاد نخواهم برد.

در طول سال‌های دوستی و آشنایی راهنمایی‌ها و همدلی‌های دوست عزیزم دکتر صادق حیدری‌نیا همواره برایم کارگشا و راهگشا بوده است از ایشان سپاسگزارم. از دوست و برادر عزیزم دکتر سید مهدی حسینی تقی‌آباد به خاطر تمامی همراهی‌ها، همفکری‌ها و محبت‌هایش تشکر ویژه‌ای دارم.

همچنین وظیفه خویش می‌دانم که مراتب قدردانی‌ام را از مسئولان محترم کتابخانه مرکزی، مرکز اسناد و تأمین منابع علمی دانشگاه تهران ابراز دارم به خصوص مسئولان تالار ایران‌شناسی که امکان دسترسی به منابع ارزشمند حوزه تاریخ ایران را برای اینجانب و دیگر پژوهشگران مشتاق فراهم آورده‌اند. در زمان نگارش این طرح سیدهدانی مظفری‌نیا، مسئول وقت تالار ایران‌شناسی، همراهی‌های ارزشمندی داشت برای ایشان آرزوی تندرستی و بهروزی دارم.

با مطالعه بر روی جرایم در طول دوره‌های مختلف روشن‌ترین دستاوردهای علمی بودن آنهاست. این حقیقت که جرایم و شیوه‌های کفر آنان از مکانی به مکان دیگر و از زمانی تا زمان دیگر متفاوت است، انکارناپذیر می‌نماید. در واقع، این مقوله ارتباط تنگاتنگی با ساختارهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مذهبی هر جامعه‌ای دارد. در ایران نیز مانند دیگر کشورها و جوامع، شاهد بروز انواع مختلفی از جرایم و همچنین اجرای مجازات گوناگون در ادوار مختلف تاریخی هستیم که مطالعه بر روی آنها می‌تواند گام مهمی در جهت شناخت بهتر مناسبات آن جامعه بردارد. راهزنی نیز یکی از همین جرایم است. راهزنی و غارت کاروان‌ها، در دوره قاجار پدیده‌ای مرسوم به حساب می‌آمد، به گونه‌ای که تقریباً در تمامی جغرافیای ایران آن حوزه اتفاق می‌افتاده است. این امر باعث شده بود که عمده مردم یا معطل و مشکلی به نام راهزنان و راهزنی مواجه باشند. راهزنان همچنین گرفتاری‌های فراوانی برای حکام قاجار به وجود آورده بودند و حضور و رفتار آنان پیامدهای اجتماعی و اقتصادی فراوانی برای حکومت و جامعه ایران قاجار فراهم آورده بود. با وجود برآوردهای مقطعی و